

קול צופיד

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

מטות-מסעי - תשנ"ז - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : מטות-מסעי

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ז.

מנהגי זכר לחורבן

מנהגי בין המצרים הם הלכות פסוקות.

אנחנו נמצאים בעיצומם של ימים אלו שמוגדרים בזוהר הקדוש כימים קשים, ימי עקא. ואלו הן ימי בין המצרים. יש בימים אלו מנהגים שונים אשר הנהיגו בעדות שונות, חומרות ומנהגי אבלות זכר לחורבן. ישנם אשר נהגו להתחיל במנהגיהם כבר מ"ז בתמוז, ויש אשר נהגו מראש חודש אב, יש הנהיגים רק משבוע שחל בו תשעה באב, ויש אשר נהגו רק מערב תשעה באב. ואלו המנהגים הם לא סתם מנהגים וחומרות, אלא אלו הלכות הכתובות בשולחן ערוך. וכך כותב ב"כ החיים" סופר, שהעובדה שמרן הביא את המנהגים האלו בהלכותיו, באה ללמד אותנו שלא נחשוב שאין אלו אלא סתם חומרות שאינם מעוגנים בהלכה ואולי נהגו בהם רק האחרונים, ואין בהם טעם, אלא ההפך הוא הנכון שאלו המנהגים הם הלכות פסוקות אשר מקורם מימי הש"ס והראשונים, וצריכים וראוי להחמיר בהם כמו כל הלכה הכתובה בשולחן ערוך.

זכר למקדש וזכר לחורבן.

מִן כּוֹתֵב בְּשׁו"ע (סימן תקנ"א סעיף ט') "יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו, ויש שמוסיפים מ"ז בתמוז". וטעמם משום שהיו מנהגים סימני אבלות וצער על חורבן הבית. וצריכים לשים לב ולא לטעות שיש זכר לחורבן ויש זכר למקדש. למשל בחג סוכות מנענעים בארבעת המינים זכר למקדש, כל יום ההנף כולו אסור זה גם זכר למקדש, כלומר, שמזכירים על ידי אותם מעשים את מה שהיה נהוג במקדש כשהיה על מתכונתו ותפארתו. אבל כאן מדברים על מנהגים שהם אות אבלות ולצער על החורבן, על שבט המקדש ועבודתו, וזה נקרא זכר לחורבן.

בתחילה היו מתאבלים כל השנה.

בעניין המנהגים שהיו עושים זכר לחורבן, הגמרא מביאה (מסכת בבא בתרא ס' ע"ב) שפעם היו מחמירים ונוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כל השנה בגלל חורבן הבית. וכך אומרת הגמ' "תנו רבנן כשחבר הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין", (פ"י) שכל השנה היו נוהגים כך לאות אבלות וצער על חורבן הבית). כלומר שמחורבן הבית השני החמירו עליהם לנהוג מנהגי אבלות, ולא היה להם זמן או תקופה מיוחדת, אלא היו נוהגים כן כל השנה. ועל חורבן בית ראשון לא נמצא בגמ' שהנהיגו מנהגי אבלות.

חורבן בית שני גרם למנהגי אבלות.

שואל גאון עוזנו ותפארתנו מִן בעל ה'בן איש חי' (!) למה רק אחרי חורבן בית שני החלו מנהגי אבלות, ולא הנהיגו על אותה התקופה המרה, תקופת חורבן בית ראשון? ומתוך, שלתקופת חורבן בית ראשון היה קץ וסיום, ולאחר שבעים שנה נבנה מחדש, משום כך לא מצאו מקום להנהיג אבלות. אבל מחורבן בית שני, אשר עד היום אין לנו שום זמן ומושב לסיומו ולבנינו מחדש, וראו שהגלות הולכת ומתמשכת, החלו להנהיג מנהגי אבלות על החורבן. וזה הטעם שבעקבות אותה תקופה רבו הפרושים - אשר לנוכח החשכה ההולכת ומתמשכת ללא קץ ידוע - החלו במנהגיהם וחומרותם.

תוכחת רבי יהושע.

בין הדברים שהחמירו עליהם, הונהג שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. על מנהג זה, מביאה הגמרא (שם) שרבי יהושע כשראה שהפרושים נהגו אבלות

כל השנה הוכיח אותם שלא יפה הם עושים. וכך הגמ' אומרת שם, "נטפל להן רבי יהושע ואמר להם, בני, מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין?", כנראה שראה אותם חלשים מזה שאינם אוכלים טוב ולא שותים טוב - "אמרו לו נאכל בשר שממנו מקריבים על גבי מזבח, ועכשיו בטל! נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח ועכשיו בטל!?!". איך אפשר לאכול בשר או לשתות יין שמסמלים את עבודת המקדש?! "אמר להם אם כן לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות" כלומר, לשיטתכם שאתם פורשים מכל מה שהונהג במקדש, צריכים אתם גם שלא לאכול לחם, שהרי נתבטלו המנחות וגם היו מביאים שתי הלחם, ובטלו. אמרו לא "אפשר בפירות", כלומר שטענתו צודקת, ומעתה גם לא יאכלו לחם, ויתקיימו רק על פירות. "פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים" כלומר, שאמר להם שגם פירות לא יאכלו שהרי הקריבו מפירות שבעת המינים ביכורים. "אפשר בפירות אחרים" כלומר שאמרו לו שגם בזה הצדק אתו, ומעתה לא יאכלו מפירות שבעת המינים אלא משאר פירות. כשראה שכבר לא אכלו בשר ולא שתו יין ומעכשיו גם לא יאכלו לחם ולא פירות שבעת המינים, ובודאי שמסכנים עצמם בזה, אמר להם "מים לא נשתה שכתב בטל ניסוך המים" כלומר שלפי דרכם צריכים גם שלא לשתות מים, שהרי היו מנסכים אותם על גבי המזבח. ותוספות אומרים (שם ד"ה "מים לא נשתה") שלכאורה היה להם מי תותים ויין תפוחים, אלא מתוך, שגם מיצים לא יוכלו לשתות שנעשים גם כן ממים, לפי שלא היו יכולים לסבול בלא שתיית מים. כששמעו כך שחקו, שלא יכלו לענות לו דבר, והבינו שאי אפשר להם להמית עצמם על החורבן, שהוא כולו גזרת עליון.

כשראה רבי יהושע שהבינו את טעותם, "אמר להן בני בואו ואומר לכם, שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה. ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר, שאין גוזרין גזרה על הציבור אא"כ יכולין לעמוד בה, דכתיב במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו". אמר להם שיש זמנים מיוחדים בהם הנהיגו אבלות, וגם דברים מיוחדים שהנהיגו שלא לאוכל, ובהם תוכלו להחמיר, ולא תסתכנו ולא תחלשו משום כך, אבל לא מעבר לזה. ומה תקנו, "אלא כך אמרו חכמים סד אדם ביתו בסידי ומשייר בו דבר מועט, וכמה, אמר רב יוסף אמה על אמה. אמר רב חסדא, כנגד הפתח. עושה אדם כל צורכי סעודה ומשייר דבר מועט, מאי היא, אמר רב פפא כסא דהרסנא. עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט, מאי היא, אמר רב בת צדעא. שנאמר אם אשכחך ירושלים תשכח מימיני תדבק לשוני לחכי וגו' מאי על ראש שמחתי אמר רב יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים". מהגמרא רואים שגם לחתן יש סימני זכר ותזכורת על חורבן ירושלים. מגמרא זאת רואים שחכמים גזרו שלא להתאבל יתר על המידה, אלא בדברים מסוימים בלבד שיוכלו לעמוד בהם.

מי שלא מקיים תקנות חכמים ינהג כבתחילה.

ומביאים בכף החיים ובמשנה ברורה, (סי' תקס סעי' ב') שאנשים היו לא מחמירים בדברים אלו, וסומכים על שיטת יש מקילים שאומרת שאם מערב בזה חול זה לא בניין של מלכים שכנראה היו עושים את הבניין שלהם רק מסיד ומותר, ועל זה כותב ועל כל פנים תמוה שהרי מלבנין את הבתים בסיד לבן. אך כל זה דוחק וצריך עיון על מה נוהגים היתר, ואין להם מקום לקולא זאת. ויבואר בהמשך שהיום כן נוהגים בדברים אלו, וגם צריכים להקפיד בהם. ובדרך הלצה אמרתי שהיום מי שלא משייר אמה על אמה ולא מנהיג אבלות על החורבן בדרך זו, אם כן הוא צריך שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ולא לאכול לחם ופירות שבעת המינים, שכן משמע מהגמרא שכן ראוי לנהוג, רק שכשחכמים ראו שלא יכול הציבור להתקיים בצורה כזאת, תקנו דרכים אחרות שמביעות צער ואבלות מבלי לסכן את נוהגיהם במאומה. אבל מי שלא מקבל את תקנת חכמים יצטרך לחזור למקור הדין שלא לאכול לחם ולא לשתות לא יין וגם לא מים ולא פירות כל השנה.

דעת הרמב"ם בסידור וכיור, ודין טפטים.

הרמב"ם כותב (פ"ה מהל' תעניות הל' יב) "משחרב בית המקדש תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונין לעולם בנין מסוידי ומכויר כבנין המלכים, אלא טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשייר מקום אמה על אמה כנגד

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

מטות-מסעי - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

ועיין במהרש"א ד"ה ת"ר שהאריך בזה וכן בעיון יעקב האריך בזה וכן בעץ יוסף. גאון עוזנו ותפארתנו בעל הבן איש חי כתב בזה רעיון יפה. מה שתקנו לשייר אמה על אמה הוא לא סתם סימן של אבלות בבית, אלא הוא סמל למה שהיה בחורבן, לומר שכיון שחרב הבית "מחריבים" ומקלפים אמה על אמה. וכנגד מה שבטלו הקרבנות והניסוך שהיו על גבי המזבח, תקנו לשייר בשולחן שמכפר כנגד המזבח. וכנגד מה שבטלו בגדי כהונה שעליהם נאמר שהיו לכבוד ולתפארת, אמרו שאשה משיירת מתכשיטה שהם כבודה ותפארתה. זה כנגד זה, וזה כנגד זה.

כולם מודים שחייבים אמה על אמה.

מדברים אלו אתה למד שלא להקל כלל בעניין זה של שיור אמה על אמה, ועד כמה צריך להקפיד בו במאוד מאוד. הראית לדעת שהרמב"ם לגמרי אוסר כל סיד וציור כלל. ולשיטתו אסור בכלל אפילו לצבוע את הבית, וגם שלא לשים בבית טפטים. הרדב"ז כותב שגם לרמב"ם בודאי שצריכים לעשות אמה על אמה, שהרי הרמב"ם לא יחייב להרוס את כל הבית. הטור מיקל ומוצא פשרה, וכך נוהגים. אבל מוכרחים לקיים את הפשרה, והוא, שאם זה בית שאין בו סיד כלל, לא צריך להוריד אמה על אמה שכן כל הבית במצב כזה הוא כמה אמות על כמה אמות והוא כולו זכר לחורבן. ואם יש בו סיד או צבע ואפילו טפט, צריכים לשייר ממנו אמה על אמה והוא מעבך.

גם בקירות גבס דקים של היום צריכים אמה על אמה.

היום אפשר למצוא קולא לאותם המקילים בקירות גבס שלא לשייר אמה על אמה, והוא שבזמנם הגבס היה קיר יוקרתי ומהודר, עבה וחזק, והיו עושים אותו מלכים ושרים. אבל היום הקיר גבס הוא קיר זול ופשוט, דק ורופף, ועושים אותו זמני, ואולי לכוז קיר לא התכוננו לעשות בו זכר לחורבן שממילא הוא קרוב לחורבן יותר מקירות בלוקים וטיט. ואמנם אפשר לומר שהקולא הזאת תתפוס לומר שלא לאסור כולו כמו שאומר הרמב"ם שבתים של שרים ומלכים אסור. אבל שיור של אמה על אמה בודאי שחייב גם בקיר כזה.

הלכה למעשה שגם לטפט צריך שיור וגירוד הצבע שמתחתיו.

בספר שדה חמד (אסיפת דינים מערכת זי"ן אות יב ד"ה וכתב) וכן בברכי יוסף (או"ח תקס"א דין א') כותבים שאפשר להקל כדעת הטור וכמו שכותב הרדב"ז, שמותר לבנות בניין כמו בניין מלכים ושרים ועושהו בצבע יפה ומפואר, ובלבד שישיר אמה על אמה. היום, למעשה, אין לנו בניינים שעושים מגבס חיצוני עם צורות יצוקות, אלא מבחוץ בונים בניין גריל מאבנים או מטיח צבעוני, ובפנים בונים הכל מטיח וסיד, כך שלכל הפחות אין לנו האיסור המפורש שכתוב ברמב"ם, אבל על כל פנים צריכים שיור כשיעור. היום, נוטים העולם לחשוב שטפט היא המצאה מודרנית בת ימינו, אך המעייץ בדברי הראשונים והאחרונים יראה שכבר בזמנם התייחסו לזה, ותוכל למצוא במגן אברהם שהזכיר טפט מבד, ובשלי"ה שהזכיר טפטים מנייר, ועל כל אלו צריכים לשייר אמה על אמה. ואופן השיור בטפט הוא לא על ידי החותך בטפט בלבד חלון של אמה על אמה, אלא שגם מתחת לטפט צריכים לגרד את הצבע ואת הסיד עד שיתגלה הטיח שעל הבלוק.

בית שקנאו מסוייד כבר גם חייב באמה על אמה.

הגמ' כותבת עוד דין (שם) "וואם לקח חצר מסויידת ומכויירת הרי זו בחזקתה". כלומר שמשאיירים אותה בסיודה וכיורה ולא צריך לקלף את הסיד שיעור של אמה על אמה. ובאחרונים מבארים וכן ברשב"ם שהטעם שלא צריך לקלף הוא כי מסתמא הבית היה מלפני החורבן, או שהאוקימתא בברייתא הזו היא שקנה את הבית מגוי. ואין הדבר בימינו נוגע למעשה. שבת שנבנה מלפני החורבן כבר ישן נושן ולא ראוי למגורים ובדאי שהרשויות הפכוהו למוצג מוזיאוני והוא כקדוש ומקודש. ובית שבנאו גוי והוא גם לא סיבה לפטור אמה על אמה, שהרי הרגילות לסייד בכל שנה וההחלפה היא שכאשר מסויידים צריכים לשייר במקום הסיד אמה על אמה. ועוד שהיום רוב הבתים בארץ ישראל נבנו על ידי ישראל, ואסור להשאירו בלי אמה על אמה.

הפתח בלא סיד". מכאן, שאדם שבונה את ביתו כבניין מלכים ועושהו מסיד אסור, ולא יעזור לו לשייר אמה על אמה. הסיד המדובר כאן זה גבס, שבונים את בתיהם עם קירות מגבס בצורה מאוד מפוארת ועושה להם צורות מיוחדות ומפוארות, וזאת על ידי שבשעת יציקתם כשהגבס עוד טרי היו צרים בו צורות שונות. ואם בונה את ביתו מטיט וטיח, אז מועיל וצריך לשייר אמה על אמה. הרדב"ז (בתשובותיו בסימן תר"מ חלק ב') כותב שיש גמרא ערוכה (שם) שהיא ראייה לשיטתו " אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפיחין בזמן הזה". ובהמשך אומרת הגמ' " ת"ר, לא יסוד אדם את ביתו בסיד, ואם עירב בו חול או תבן מותר". כלומר, שלדעת הרמב"ם אם למלכים או לשרים יש בתים עם ציורים פנימיים, לא יעזור אמה על אמה, שזהו סיד וכיור. הנפקא מינה לדין היוצאת מדעת הרמב"ם שיהיה אסור לעשות טפטים בבית ולא יעזור בהם אמה על אמה, שגם זה כיור שאסור הרמב"ם.

דעת הטור שגם בטפטים חייב אמה על אמה.

הטור (או"ח תק"ס י'אניו משמע כ"ו) חולק על הרמב"ם, ולדעתו בניין שעשוי מסיד מותר בזמן הזה, רק שישיר אמה על אמה, ומועיל לשייר בו אמה על אמה. והוא תמה על הרמב"ם שאסור, הרי הגמרא לא חילקה בזה ואמרה שמשאירים אמה על אמה "אלמא על ידי שיור אמה על אמה מותר כל מיני סיד". מדברי הטור אנוחנו למדים שכל סוג סיד או כיור מותר ומועיל בו אמה על אמה. ואם כן גם טפטים יהיה מותר. אבל פשיטא שכל מה שהטור מתיר הוא בגלל משמעות הגמרא, אבל בודאי שבכל בניין של סיד צריך וחייב לשייר אמה על אמה. ואם כן גם בטפטים שלדעת הטור מותר, צריכים לשייר בהם אמה על אמה.

חובת ומעלת שיור אמה על אמה.

צריכים אנו לחזק ולהתחזק ביתר שאת בדברי המשנה ברורה שאין על מה לסמוך ולהקל שלא לשייר אמה על אמה. ובפרט שטענתם של אותם מקילים היא מפני שאין זה סיד כל כך לבן כמו שרים ומלכים כיון שמערבים בו חול. אבל בטפטים שהוא ציור יפה ומפואר, בודאי שצריכים לשייר בו אמה על אמה. ויותר מזה, בכף החיים מביא את לשון השערי תשובה (שם ד"ה בשו"ע) שצווק מרה על המקילים בעניין זה שנתקן בגמ' והוא זכר לחורבן, עד שהדבר הזה הולך ונשכח מלב רח"ל. וכך כותב "אך בדורות אלו יצאו להקל והקילו וחזרו והקילו עד שכמעט נשכח מלב ואין להם על מה להשעין". ובספר מועיל לכל חי כותב הרב פלאג"י דבר מבהיל הרעיון. הוא מצטער על כך שלא נוהגים דבר זה בכמה בתי ישראל, ושמע מפי מור אביו שהיה בדוק אצלו שכל בית שיש בו אמה על אמה כשיעור, נכון עד עולם, וכל הדרים עליה יהיו חיים עד עולם ועד. כלומר עד שיגיע זמנם ואם לא מקיימים דבר זה אז ח"ו אחרת...

מקור הגזרה מפני שבטלה עבודת המזבח.

בעל העיון יעקב שואל על הגמרא למה כששאלם רבי יהושע מדוע אינם אוכלים בשר ולא שותים יין, לא ענו לו שנמנעו מהם לפי שאין שמחה אלא בבשר ויין, וכיון שחרב הבית הם השתנו שמחה מעצמם. ואילו היו עונים לו כך, לא היה יכול רבי יהושע לטעון להם כמו שטען להם שלא יאכלו לחם או פרות ולא ישתו מים, שאין זה ממין הטענה, שהרי לחם ומים או פרות לא מביאים שמחה. ונשאר בצריך עיון. וקושיה זו מתורצת על פי הבית יוסף שכותב את הטעם לאותם הפרושים שלא היו אוכלים בשר ולא שותים יין, שהוא מפני שבטל התמיד ובטלו הנסכים ב"ז בתמוז. לפי זה אין קושיה למה אמרו לו טעם שבטל התמיד ובטלו הנסכים, שהרי הם לא התכוונו אלא לומר לו את מקור העניין שבגללו גזרו שלא לאכול בשר ולא שתו יין, ולכן נטפל להם רבי יהושע בטענות חזקות שהיו ממין הטענה.

כל תקנה שתקנו היא כנגד עבודת המקדש הדומה לה.

הגמ' שם מביאה שתקנו חכמים שלשה דברים זכר לחורבן. "סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט, וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בו דבר מועט מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא עושה אשה כל תכשיטה ומשיירת דבר מועט מאי היא אמר רב בת צדעא". שואלים המפרשים מדוע דוקא שלשה אלו ולא דברים אחרים?

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָאֶלֶּקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מטות-מסעי - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ואין לו אפשרות לשייר אלא מצדו של פתח הכניסה לבית. הגמ' אומרת (בבא בתרא נג) בעניין גר שמת ללא יורשים, מי שנכנס לביתו זוכה בו. וכך הגמ' אומרת "המוצא פלטיין בנכסי הגר וסד בה סיוד אחד או כיור אחד קנאם. וכמה, אמר רב יוסף אמה על אמה. אמר רב חסדא וכנגד הפתח" והנה מיד מבחינים בדמיון שבין שתי הגמרות שאותו רב יוסף שאמר אמה על אמה בסוגיה של זכר לחורבן אמר אמה על אמה בסוגיה של נכסי הגר. וכן רב חסדא אמר את הדין של כנגד הפתח בשתי המקומות. ואם כן נוכל להקיש בין הגמרות ללמוד מהם פרטים שונים. בסוגיה של נכסי הגר הרשב"ם כותב שמה שמשייר אמה על אמה זה דוקא כנגד הפתח ממול, אבל אם עשה סיוד וכיור שלא כנגד הפתח אלא מצידו של הפתח, צריך לשייר יותר מאמה על אמה. הנה כי כן תמצא בהיקש הסוגיה של נכסי הגר לסוגיה של זכר לחורבן שיש אפשרות לשייר גם מצדו של הפתח, רק שיצטרך לשייר יותר מאמה על אמה.

מקום השיור הוא במקום שיראנו תמיד.

והכלל המנחה אותנו הוא כדלהלן. צריך לשייר אמה על אמה במקום שתמיד יראה אותו. והמיקום ניתן להשתנות מבית לבית. יש אשר צורת ביתו היא כזאת שאם ישייר מול הפתח, יוכל לראות את זה יותר מאילו היה משייר מצדו של הפתח או מעליו. ויש אשר אדרבה, אם ישייר מול הפתח אז לא יראהו שזה הפוך ממקום אכילתו ומושביו בסלון, ועדיף לו לשייר מעל הפתח. ויש אשר דוקא השיור מצדו של הפתח מביאו לראות אותו תמיד ממקום מושבו. נמצינו למדים שעל כל פנים אין עניין לשייר דוקא מול הפתח אלא גם מעל הפתח או מצדו מהני, ובלבד שיהיה המקום המתאים לאותו הבית שיראנו תמיד. ואין שור של בית זה דומה לשיור של בית אחר. (עיין שדה חמד שם ד"ה שוב השגתי).

מקום השיור לא יהיה מקושט.

היה בירושלים בית מרהיב ביופיו ברח' דוד ילין, קראו לו בית קמרה. הבניין הזה היה כל כך יפה שבתור ילדים היינו הולכים לראות אותו ולהתפעל מיופיו. והיה באותו בית על הקיר מול הכניסה במדרגות, ציור מרהיב בצבע שחור מפואר מאוד, והיה כתוב שם שזה זכר לחורבן המקדש. (עיין בשדה חמד שם ד"ה עוד זאת). אומר על זה השל"ה הקדוש שבאופן כזה אין זכר לחורבן, שכל מטרתו לזכור את חורבנו על ידי שמראה השתתפות בצער ובחורבן כלשהו בביתו, ואדרבה אם הוא עושה דבר מפואר ומהודר אין זה מזכיר צער. וזה הטעם שבגללו צריך לגלות את הלבנים של הבניין על ידי שמגרדים את הצבע ואת הטיח בשיעור של אמה על אמה, שאם לא כן מה הועילו חכמים בתקנתם. כמו כן, יש מקומות שהיו עושים במקום המיועד לזכר לחורבן בבית בד מפואר שזור בחוטי כסף, והיו כותבים שזה זכר לגלות חזקיהו וחורבן ירושלים, וגם זה בודאי שלא מועיל להיותו זכר לחורבן המקדש. ומה שהיו נוהגים כן בבניין קמרה ולא היה פוצה פה (האמת שאנחנו בתור ילדים התקשינו בזה אבל היום התיישבנו בדבר), הוא משום שלא היה בית מגורים אבל בבית המגורים בודאי שאין לעשות כן. הכלל העולה מהדברים הוא שצריך לעשות סימן שיש בו צער וגילוי אבילות על אובדן מקום תפארתו, וזה לא יוכל לבוא לידי ביטוי אלא אם מחריב מביתו מעט, וצריך להיות אותו מקום מוחרב משהו, ולא חלילה שייראה שעושה את אותו הסימן לפאר את ביתו על ידי זה, שאז נראה שכונתו חלילה הפוכה.

שיור בבתי כנסיות ובתי מדרשות.

כתוב בהלכה שבבתי כנסיות ובתי מדרשות לא צריכים לשייר אמה על אמה, ויכולים לעשותם מפוארים ולסייד ולצבוע מבלי להשאיר מקום זכר לחורבן. והטעם הוא מפני שכל מה שתקנו לשייר מקום ללא צבע הוא כדי להזכיר את חורבן המקדש, ובתי כנסיות ובתי מדרשות כיון שהם מקדש מעט וגם שהם בנויים לצורך מצוה, לא הצריכו לשייר.

שיור בסוכה.

הבונה את סוכתו ומקשט אותה ביותר בוילונות מפוארים ותולה בה ציורים יפים לנוי, האם יצטרך לשייר מקום אמה על אמה זכר לחורבן, או שמא כיון שבנויה לצורך מצוה ויש עניין של זה קלי ואנוהו, וכל בנייתו

אמה על אמה בכניסה או בכל חדר?

האחרונים התייחסו לעוד דין, לפי שיש להסתפק האם צריך בכל חדר וחדר אמה על אמה או שמא מספיק לשייר רק בכניסה לבית. למשל אדם שיש לו דירה בת שלושה או ארבעה חדרים, ויש גם מטבח והול, אולי יצטרך בכל חדר וחדר לשייר אמה על אמה, שהרי תקנו חכמים לזכור את החורבן ואם כן צריך שלא יסיח דעתו בשום זמן ומקום. או שמא מספיק בכניסה. השדה חמד (שם ד"ה עוד נמצינו למדים) מביא את דעת האליהו רבה והפרי מגדים שדעתם שצריכים לשייר בכל חדר וחדר, לעומתם הרב ברכי יוסף מביא בשם שאלת יעב"ץ סי' קסט שבפעם אחת בפתח הכניסה סגי אפילו חדרי הבית רבים, וכך דעתו ומסקנתו של בעל השדה חמד. וכך נוהגים היום.

שני כניסות לדירה אחת צריך שיור בכל כניסה וכניסה.

אם יש לאדם שני כניסות ולכל כניסה גישה לחדרים נפרדים צריך לשייר בכל כניסה וכניסה, לפי שיש לכל כניסה חיוב לזכור את החורבן, שאם יכנסו מאותה כניסה צריכים גם זכר לחורבן. ואם לא יעשה כן יצטרך לכתוב מודעה ששייר אמה על אמה בכניסה השנייה. וכמו שמצינו (יו"ד סי' פז הל' ג' ברמ"א) שאסור לבשל בשר בחלב שקדים משום מראית העין שמא יחשדוהו שמבשל בחלב בהמה, ועל מי שמבשל בשר בחלב שקדים צריך להניח כמה שקדים על הצלחת ליד הבשר לשם היכר שמה שנראה כאן כחלב אינו אלא חלב שקדים. וכן יכול להניח פתק שהחלב כאן הוא חלב שקדים. פעם היה רב שנסע מארצות אשכנז לארצות הברית ונדהם לראות את הרבנים שם מגולחים, מה שלא ראה מימיו אצל רבני פולין ואשכנז. לשאלתו אודות הדבר, אמרו לו שחלילה לחשוב שמגלחים בתער אלא כולם משתמשים במכונת גילוח. וזו לא היתה מצויה כלל בארצו. אמר להם שכיון שאין הדבר נפוץ בעולם שיש מכונה, ורוב המתגלחים משתמשים בתער, לכן עליהם לתת סימן או לתלות פתק שהתגלחו במכונה ובהיתר ולא בתער. היום בימינו אדרבה רוב המתגלחים הם במכונה, ולא עולה שום חשד שמא המגולח השתמש בתער ח"ו.

ביאור המחלוקת בעניין בית עם כמה חדרים.

ונראה להסביר שנקודת מחלוקתם של האחרונים האם כל חדר צריך שיור אמה על אמה או שמא סגי בשיור אחד בכניסה, תלויה בחקירה שאפשר לחקור האם מה שחכמים הצריכו אמה על אמה זכר לחורבן הוא חובה על האדם כדי שלא יסיח דעתו ויזכור תמיד את החורבן לנגד עיניו, או שמא זה חיוב על הבית וכמו שהבאנו את ה'בן איש חי' שכותב שכל תקנה שתקנו היתה כנגד מה שהיה באותו נושא במקדש, ומה שהצריכו לשייר אמה על אמה זה כנגד חורבנו של המקדש. אם נאמר שהחיוב הוא על האדם כדי שיזכור שהיה חורבן וראוי לו להתאבל עליו, אם כן צריך שיהיה שיור אמה על אמה על כל חדר וחדר, שאם לא כן יסיח דעתו מהחורבן בהמצאותו שם באותו החדר שאין בו אמה על אמה. כך למדו ופסקו האליהו רבה והפרי מגדים. אבל אם נאמר שהחיוב הוא שלא יהיה בית ללא שיור שכן זהו השתתפות בצער השכינה שביתו חרב, ולא יכול להיות שאותו הבית יהיה שלם, ואם כן זה דין על הבית ולא על האדם, סגי בשיור במקום אחד ובפעם אחת, שבכך הבית הזה כבר לא מושלם. וכך למדו הברכי יוסף והשדה חמד.

אם מקלף בצד הפתח ישייר יותר.

הגמ' (שם) כותבת בעניין שיור דבר מועט כלומר אמה על אמה, "אמר רב חסדא, כנגד הפתח". וכך פסק הרמב"ם, והלך בדרכו השולחן ערוך, שאמה על אמה זה כנגד הפתח. נסתפקו ונחלקו הפוסקים, האם "כנגד" הפתח הכתוב כאן זה מול הפתח, או שמא הכונה כאן היא שזה בצדו של הפתח. ובביאור מחלוקתם תמצא, שנחלקו אם לשון התורה כלשון בני אדם או לא, שהרי התורה כתבה "והוא יושב ממול" ושם הכונה מולי ממש. מביא על זה השדי חמד (שם ד"ה ומצאתי בשו"ת בגדי ישע) שנחלקו על זה האחרונים, וכותב דבר הפלא ופלא. שהרי לכאורה פשוט הלשון של כנגד הוא לשון של מול, והסברה היא שאדם צריך לראות ולזכור תמיד בהכנסו לבית, וכך אנחנו נוהגים, שזה מקומו של האמה על אמה. אבל מה יעשה אם לא יכול לשייר ממול הפתח, כגון שיש לו מרפסת או שיש לו פתח פתוח,

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מטות-מסעי - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אם מחסיר במתכונת של ימינו, אשר כל אולם מכניס לכל אירוע אוכל שונה, ויש אשר בסעודת ברית מילה באולם זה ירבה האוכל על מנות של חתונה באולם אחר, ואפילו יש אשר מחליפים באוכל ממה שהזמין החתן, ויטענו טענות שונות על סיבת הדבר, בזה לא שייך לומר שמחסיר מהסעודה שהרי אין ידיעה מוקדמת או קבועה על סדר האוכל והמאכלים. את זאת מלמדנו הרמב"ם, שדוקא בזמן הגמרא שהיה אוכל קבוע לכל שמחה, אם מחסיר כסא דהרסנא נחשב לחיסור, מה שאין כן בימינו שזה לא תופס לפי המציאות שהשתנתה, לזה אומר שלא מחסירים מהמאכלים אלא שמשיירים במקום הנחת הקערות זכר לחורבן. ובאמת אם יאמר אדם למוזמנים שהזמין לדוגמה כוס קפה לקינוח, אבל ביקש שלא יוציאו זכר לחורבן זה תופס. אבל הרי אנחנו יודעים שאין איש שיעשה כן, לכן מניח מקום בקערות.

והסדר שמניח הוא כך, שאם לדוגמה רגילים להניח על השולחן שלוש צלחות שונות, צלחת שטוחה וצלחת קטנה לדגים וסלטים, וצלחת עמוקה למרק, יחסיר במקום אחד צלחת אחת ממה שהיה ראוי להיות שם, למשל צלחת עמוקה, ויאמר למוזמנים שבדאי יתמחו על זה, שזה זכר לחורבן. ועל ידי זה בודאי שגם בימינו זה תופס שיש בזה חיסור בולט ויעיל להיותו זכר לחורבן.

ולחיי ידוע לך שמרן חיד"א כותב שבשבת ויום טוב אין זכר לחורבן במקום הסעודה, אלא אדרבה צריך להרבות בקערות לכבוד שבת ויום טוב, וגם להרבות במאכלים ולא להחסיר כלום. והנה במשנה ברורה כותב שלא ראה מימיו שנוהגים כן וגם בכף החיים כותב כן, ונשארים בצריך עיון על הקולא הזאת, ובאמת צריכים להחמיר ולנהוג כן גם בסעודות שהרי דבר זה יסודותי בהררי קודש מפורש בגמרא וברמב"ם, ונפסק בשולחן ערוך להלכה ולמעשה, ולא מצאנו מי שמקל בזה.

מעלת וחובת זכירת החורבן בסעודה.

שנה זו היא שנה פשוטה וקוראים את פרשיות מטות מסעי מחבורות. יש הנוהגים לקרוא אותם (בשביל שנים מקרא ואחד תרגום) שכל יום קוראים פרשה אחת, למשל ביום ראשון קוראים את מטות וביום שני את מסעי וביום שלישי את מטות וביום רביעי את מסעי, ואחר כך את תרגומן בחמישי ובששי. ויש אשר קוראים רק את מטות בשנה זו ובשנה הבאה את מסעי במידה ויצאו שוב מחבורות. ואם השנה הבאה תהיה מעוברת, יקראו את מטות בלבד וישמרו את מסעי בהלואה עד שתהיה שוב שנה פשוטה, ויקרא אז את פרשת מסעי.

בחוק לישראל של פרשת מסעי יום שני כתוב, שלפני החורבן היה הקדוש ברוך הוא מוריד שפע לעולם בזכות בית המקדש, וכל העולם כולו היה ניזון ושופע בזכות התפלות שהתפללו בבית המקדש, וכן כל העולם כולו היו ניזונים בזכות הקרבנות שהקריבנו בסוכות, והיה כל העולם כולו ניזון בזכות עם ישראל. ומשחרב המקדש ניזונים רק מעט. ובחוץ לארץ בברכת המזון בברכת ההודאה אומרים "וברכת את ה' אלוהיך על הארץ הטובה" ולכאורה מה שייכות לתושבי ארצה"ב או סין לארץ הטובה ולברך על כך? אלא שהאוכל של כל אדם, אפילו באמריקה, זה בזכות היהודים שגרים בארץ ישראל ובזכות התפלות שלהם בארץ ישראל.

ועל זה אומר הזוהר (פרשת תרומה) "מאן דאתעדן על פתורי ומתענג באינון מיכלין אית ליה לאזכרא ולדאגא על קדושת דארעא קדישא ועל היכלא דמלכא דאיתחריב ובגין ההוא עציבו דהוא קא מתעצב על פתורי בההוא חדוה ומשתאי דתמן קודשא בריך הוא חשיב עליה כאילו בני ביתיה ובני כולוהו אינון חרבי בי מקדשא זכאה חולקיה". ומביאו הבן איש חי (פרשת בהר בחוקותי שנה ראשונה הלכה א') בשם האר"י ז"ל.

וז"ל הבן איש חי "כתב רבנו האר"י ז"ל בשער המצוות צריך האדם לזכור בתוך אכילתו חורבן היות כמו שכתוב בזוהר תרומה וידאג בלבו על זאת שבזמן שבית המקדש קים היתה השכינה מקבלת שפע מעולה ומשובח ממה שהוא אחר החורבן. על כן ריגל לומר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכי' הריני זוכר את ירושלים אשר חרבה בעונותינו והריני מצפה לבנינה שיבנה אותה הקדוש ברוך הוא במהרה בימינו אמן. ויהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוקי אבותינו שתשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין ובנה אותה בגין עולם במהרה

ופארו מושקעים כדי להדר את המצוה, אולי לא יצטרך אמה על אמה, כעין מה שאמרנו בסמוך שבתי כנסיות יכולים לבנות גם מפוארים ללא מקום אמה על אמה כיון שהם לצורך מצוה? יש בזה מחלוקת הפוסקים והכף החיים (תקס) פוסק שכיון שכל מה שמפאר את סוכתו הוא לצורך מצוה ויש בזה מעלה שרוצה לקיים בה זה קלי ואנוהו ודרשו שההנאה האמורה כאן היא להתנאות לפניו במצוות.

שיור בחדר בפנימיה או בצבא וכד'.

מה יעשו בחורים בחדר שיושנים בו בשיבה, או בנות בחדריהן באולפנות, שהחדרים מיועדים להם לשינה כל זמן שהותם במקום לימודיהם; האם יצטרכו להשאיר מקום אמה על אמה, שהרי אין לחדריהם דין של בית כנסת או בית מדרש, אלא יושנים שם ומתקלחים בפנימיה וכד', ואם כן יש מקום לומר שיצטרכו לשייר מקום אמה על אמה? כמו כן בבסיס צבאי יש מבנים עם חדרים המיועדים לחיילים לשינה ומנוחה, גם כן יצטרכו לשייר בהם מקום אמה על אמה? הנה דעתי בזה שאין הכי נמי מעיקר הדין יצטרכו לשייר גם שם מקום אמה על אמה. שהרי כל מה שההלכה פוסרת את השוכר מדיו אמה על אמה זה דוקא בשוכר מגוי, אבל השוכר מיהודי בודאי שחייב בשיור אמה על אמה. ומיהו בחורי הישיבות ובנות הפנימיות וחיילים בחדריהם וכד' לא ילמדו מכאן לקחת פטישים ולהתחיל בהריסת החדרים, שהרי דבר זה אמנם שנוי במחלוקת, וראשי הישיבות והמוסדות יכולים לומר שלא מסכימים עם דעתו של הרב אליהו בזה, ולדעתם אין בזה חיוב, שהרי אין לבחורים או לבנות אלא דין של שוכר זמני, ואין להם שום קניין בחדריהם, שהרי יש לאל ידם של ראשי המוסדות להוציא את הבחורים מחדרם בסוף השנה, או אפילו במהלך השנה במידה והבחור יבשיבה או הבת באולפנה מתנהגים בצורה לא הולמת. ועצתי לראשי המוסדות שאם ירצו לחנך את חניכיהם במצוה זו, יעשו תנאי עם הבחורים או עם האברכים שהקצו להם חדרים למנוחה, שאם ילמדו בחדר בו הם יושנים, אז יש לחדר דין של בית מדרש ופטור משיור, אבל אם לא ילמדו אז אין להם שום קניין בחדר והרשות בידם להעביר אותם מתי שירצו למקום אחר, ובאופן זה אין להם שום קניין ותפיסה בחדר וממה נפשך פטורים משיור אמה על אמה. (ההקלטה כאן היתה קטועה וכתבתי את התנאי מתוך חצאי דברים).

זכר לחורבן בסעודה

אחת התקנות המוזכרות בגמרא שתקנו זכר לחורבן כל השנה הוא בסעודה. וכך לשון הגמ' (שם) "עושה אדם כל צורכי סעודה ומשייר דבר מועט, מאי היא, אמר רב פפא כסא דהרסנא". בזמננו היו רגילים להניח על השולחן מיץ דגים לתבל בו את הפת, וקראו לזה כסא דהרסנא, והיה דבר מועט, עליו הגמרא אמרה שצריכים להחסיר מהסעודה. רואים מדברי הגמרא שיש עניין לחסר תבשיל מבין שאר התבשילים שמונחים על השולחן. ומיהו, הרמב"ם והשו"ע לא למדו כן. וכך לשון הרמב"ם (פי"ב מהלכות תעניות הלכה יג) "וכן התקינו שהעורך שלחן לעשות סעודה לאורחים מחסר ממנו מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם". וכן כתב כלשון השו"ע (סימן תקס ס"ג). ולכאורה מניין לרמב"ם לכתוב עניין של קערות, הרי בגמרא כתוב כסא דהרסנא והוא מאכל שהיו צריכים להחסיר מהשולחן, אבל לא מוזכר בגמ' כלל עניין של קערות? העניין הוא כך.

יש היום אולמות מפוארים המכבדים את עצמם מאוד, שמניחים על השולחן לפני הסועדים המוזמנים תפריט מלא של האוכל שיוגש במהלך האירוע. והם למדו זאת מהמדרש (רבה) שכותב שחכמי ירושלים היו עושים רשימה לפני האנשים, וזאת כדי שידעו האנשים מה האוכל שהולכים להגיש, וידעו שאם למשל יש אשר לא יאהב את המנה הראשונה, יוכל לראות מה המנה הבאה שאותה אוהב, ולא תושבת אצלו השמחה. כמו כן יוכלו לראות את המנות העקרויות והאחרונות כדי שידעו לכלכל את עצמם בתבונה ולהשאיר מקום פנוי למנה היותר אוהבת עליהם. ולא כן נהגו בזמנים קדומים יותר, שהאוכל שהיו מגישים היה קבוע לפי הארוע. לבר מצוה היה אוכל קבוע, לחתונה אוכל קבוע, לברית קבוע, וכו'.

ועל דרך זו שייך לומר שאם מחסיר מהאורחים אחת המנות הקבועות, מעושה ככל שתהיה, מיד מרגישים בחסרונה, וזה עושה זכר לחורבן. אבל

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּ מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מטות-מסעי - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

להם אין זה סימן היכר שהתכוונו אליו בגמרא שהרי שמים מעט מאוד, וגם מכוסה במגבעת. על כן בכל מקום נוהגים כמו המנהג שהביאו הרמ"א וצריכים לשבור כוס לאות אבלות.

שבירת כוס שלמה ולא שבורה.

מובא בגמרא (ברכות לא) שפעם מר בריה דרב הונא עשה לבנו סעודת הלולא, "חזנהו לרבנן דהוה קבדחי טובא, אייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי ותבר קמיהו ואעצבו". ושם בביאור רש"י הכוס שבת ארבע היתירה היו נראים כפורקי עול, ולכן רצה להחזיר אותם לזכירת החורבן ושבר כוס בת ארבע מאות זוזי. יש בן איש חי שאלה האם ישברו כוס זכוכית או כוס חרס. וכן נשאל האם לשבור כוס שלמה או שאפשר לשבור כוס שבורה שכן ממילא שובר אותה ויש בזה משום בל תשחית. ואומר שלא לקחת כוס שבורה אלא כוס שלמה שאז ירגיש שאין שמחתו שלמה, ומשתתף בצער החורבן. וכן מה שנהגים האשכנזים ששוברים צלחת בעת עריכת התנאים, זה גם משום אותו העניין שהוא זכר לחורבן.

שבירת הכוס מתוך כוונת ראש.

וכשחתן שובר את הכוס, צריך לשבור אותו מתוך שברון לב אמיתי על חסרונו של בית המקדש, ולתעורר היום עושים מזה עניין של צחוק והפגנת גבורה של החתן גרידא. פעם, לא היה החתן שובר את הכוס כלל אלא היה אחד מהקהל שובר את הכוס. אחר כך הנהיגו שהחתן יראה לכולם את גבורתו וישבור את הכוס על ידי שזורק אותו על הקיר ומתנפץ. היום כבר נותנים לו את הכוס שישבור אותו ברגלו, וכולם צועקים מזל טוב מזל טוב, ולא יודעים על מה צועקים, וכי מנהג זה נועד לשמח את הציבור על החורבן? ולא עוד, אלא שאם החתן לא הצליח כבר בפעם הראשונה נותנים הקהל את קולם בקריאות בוז לקולו של החתן. לא כן הדבר, אלא צריכים לדעת שמה ששוברים את הכוס הוא משום צער על חסרונו של הבית ועבודת המקדש, וצריך החתן לשבור בשברון לב על צער החורבן, ובדאי שלא יצא מאותו העניין בדיחותא וקלות ראש.

פעם היה חתן נכה, ששתי רגליו היו ל"ע ול"ע מעץ. והיתה שם מבוכה גדולה שלא ידעו איך החתן ישבור את הכוס, בהיות ולא יכל לשבור את הכוס ברגליו. והיה בעיר העתיקה יהודי שהיה מסתובב במיוחד לטפל ולסייע לחולים ומוגבלים וקראו לו אבי הפצועים, ולא מצא את עצמו בגלל אותו החתן. והחתן לא היה מוכן לשבור את הכוס באויר כמו פעם, בטענה שכיון שכבר פשט כך המנהג, אם לי יעשה כן אין זה חופה כלל. פנה אלי אותו אבי הפצועים ובקשני שאבוא לערוך את החופה ולהציל את המצב. בשעת החופה העמדתי שלושה ארבעה חברים טובים ונאמנים מסביבו, באופן שיסתירו את החתן ולא יראו מה נעשה שם בשעת שבירת הכוס. בהיותו כך מוסתר אמרתי לו לשבור את הכוס במקלו, וכן עשה, וצעקו מזל טוב על שבירת הכוס במקל, ואיש לא הרגיש בכך. רואים עד כמה השיבוש בדור הזה פשט גם בעניין זה של זכירת החורבן לחתן, וזו תקנה גמורה על חורבן הבית.

ועוד דבר, שמה שתקנו לשבור כוס במקום אפר מקלה, הוא כדי לזכור את החורבן. וזו הסיבה שתקנו לומר את שני הפסוקים של אם אשכחך, וכך אני מנהיג, ואמרו לי למה אני מכביד על החתן, אף על פי כן כך אני מנהיג שיאמרו את שני הפסוקים ולא רק פסוק אחד שהרי כך כתבה הגמרא וכך הביא הרמב"ם והשו"ע ועליו ללכת בדרכם.

תפלות ובקשות לא יהיו ממנגינות זרות.

יש מחלוקת בין מהר"ם לזאנו לבין בעל המעשה רוקח. יש הלכה שאסור לשמוע שירי עגבים כלומר שירי כנסיות. מה הדין אם אדם לוקח את המנגינה של שירי העגבים מה ששרים בכנסיות, ומלביש את אותה המנגינה במילים של קודש ופסוקי תורה וקטעים של תפלה? לדעת המעשה רוקח מעשה זה הוא חמור מאוד, שחלילה לקחת מנגינות של עבודה זרה לדברים שהם אף אלפי הבדלות מובדלים מהם. מהר"ם לזאנו כותב שהוא לקח מנגינה של ישמעאלים, ואין מזה שום ראייה לעניין של שירי עגבים או שירים חילוניים שיש בהם ליצנות וניאוף ולעג וקלס. ומה שלקח שירי ישמעאל הוא משום שאצלם אין עבודה זרה אלא תפלות של שבח לבורא עולם, ולכן הליבש עליה מלים ותפילות. אבל אם יש מנגינה של עגבים,

בימינו וקים בה מקרא שכתוב ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה". והוכנס לשם יחוד זה בסידורים. כלומר שאם הזוהר הקדוש אומר שכל מי שזוכר את ירושלים חשיב כאילו בנה חלק מחורבנו של המקדש, ויש אומרים שיר המעלות בשב"י וכו' במנגינה ובשירה. ובדאי שאפילו שאומרים אותו בשירה ובזמרה אסור לשכוח שמטרתו היא לזכור את חורבנה של ירושלים ולא בשביל להתענג על השיר.

זכר לחורבן בתכשיטי נשים.

הגמ' (שם) גם מביאה בעניין של זכר לחורבן את העניין של תכשיטי נשים. וכך הגמ' אומרת שם "עושה אשה כל תכשיטה ומשיירת דבר מועט, מאי היא, אמר רב בת צדעא". וזה גם מזכיר את החורבן כשהנשים משיירות מהודן והדרן אלו הן תכשיטיות, שעל ידי חיסור מועט מתכשיטיותן ישתתפו בצער חסרון הבית. וכבר הבאנו לעיל עת דברי ה'בן איש חי' שכותב ששיר תכשיטים הוא כנגד בגדי כהונה שחסרו מאז החורבן. פעם, כמות התכשיטים של הנשים היתה גדולה משל היום, למשל היה להן תכשיטים ביד ימין ותכשיטים ביד שמאל, וכן טבעת על כל אצבע ואצבע של כל יד ויד, ובכל אוזן יכלו להיות להן שני עגילים, ואפילו לאף היו להם נזמים וכן על זה הדרך. מרן כותב בדין תכשיטי נשים (תקס סעי' ב') "וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב משיירת מין ממני תכשיט שנוהגות בהם כדי שלא יהיה תכשיט שלם". והוא מלשון הרמב"ם, ומקורם מדברי הגמרא שכותבת שמשיירת דבר מועט.

ועוד דבר, שפעם היתה תקופה שהגויים היו מקנאים בנשות ישראל שהיו משופעות בתכשיטים רבים, וגזרו משום כך שלא יצאו לרחובה של עיר עם תכשיטים כלל. גם בירושלים העתיקה הנהיגו צניעות גדולה, והיו בחורי ישראל חייבים להנשא עד גיל עשרים, ואם נמצא כזה שלא נשא אשה מעבר לגיל עשרים היו מסלקים אותו מהחומות לבלי יגור בתוכם. כל הנהגה של ירושלים היתה על דרך הקדושה והטהרה המוחלטת. והיתה עוד תקנה אנשי ירושלים שכשהיו יוצאים בלילות, כגון שהיו יוצאים בליל ברית מילה לברית יצחק וכד', היתה תקנה שאסור בשום פנים לבחורות לצאת לבדן בדרך למקום השמחה, וכן לכל יציאה שהיו צריכות לצאת, אלא היו יוצאות בלויית האמא או הסבתא או הדודה, כל כך שמרו על הצניעות ועל קדושתה של ירושלים. מאותה הסיבה גם גזרו שלא תצאנה בנות ישראל הכשרות ענוותות בתכשיטיות, אלא היו יוצאות בצניעות גדולה וכל כבודה שמורה מכל משמר. ואמנם בימינו שכל אשה לא מחזיקה כזה ריבוי תכשיטים, אין תקנה שלא לאפשר להן לצאת עם המעט תכשיטים שיוצאים. והנפקא מינה, שאם אשה יוצאת עם הרבה תכשיטים, עגילים וצמידים וענק ועוד, חלה עליה אותה תקנה שלא לצאת עם כל תכשיטיה אלא צריכה להחסיר תכשיט אחד, זכר לחורבן. וגם זה דוקא אם רגילה לצאת עם כל תכשיטיה כאחד, אבל אם מגוונת ויוצאת כל פעם עם תכשיט אחר ובסך הכל יוצאת עם תכשיט אחד או שתיים ותו לא, אין לה להחסיר מאומה. ואשה ששומרת על דבר זה עליה הכתוב אומר "כל כבודה בת מלך פנימה משבצות זהב לבושה" לומר לך שבפנימיותה כלומר בביתה תוכל ללבוש כל משבצות הזהב שלה, אבל בצאתה לחוץ תצא בצניעות ותשמר מכל משמר והיה מחניך קדוש.

זכר לחורבן לחתן ביום חופתו.

הגמרא אומרת עוד תקנה שהנהיגו לזכור את חורבן ירושלים, והיא לחתנים. הגמ' אומרת "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי וגו'. מאי על ראש שמחתך, אמר רב יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים. אמר ליה רב פפא לאביי היכא מנח ליה, במקום תפילין, שנאמר "לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר". וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה". וכך פסק השולחן ערוך (שם) "וכשהחתן נושא אשה לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין". והרמ"א מוסיף עוד דבר על המנהג הזה. "הגהה - ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חופה, או לשום מפה שחורה, או שאר דברי אבילות בראש החתן (כל בו)". ומסיים מרן "וכל אלה הדברים כדי לזכור את ירושלים שנא' אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני וכו' אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתך". היום אין אפר, ויש מקומות כגון אצל התימנים או אצל אלו הנוהגים בדרך הגאון מוילנא, ששמים מעט אפר תחת המגבעת במקום הנחת תפילין. אבל גם

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מטות-מסעי - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

הכל מהפסוק הזה. ואנחנו נאמר שאין מחלוקת ביניהם אלא לכולי עלמא מצוה לירש אותה וליישבה וגם יש הבטחה שישכנו עמ"י עליה לבטח.

בימים אלו צריכים להרבות תורה ולהוסיף בהם יותר קדושה ולזכור בהם את החורבן. ויה"ר שיהיו ימים אלו לזכר בלבד ושנוכה לבנינו כדי לראותו במו עינינו ולא לזכור בלבד, בעגלא ובזמן קריב אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

אסור לכולי עלמא אפילו לשמוע אותה. ואם זאת מנגינה של ליצנות ולעג על אחת כמה וכמה שאין להשתמש באותם המנגינות לדברים של קדושה כאשר כל חיבורם והלחנתם נעשתה לנגח וללעג על כל דבר שבקדושה. (לגבי שירי קודש אם מותר לשמוע אחרי החורבן עוד נדבר, אם לא יבוא המשיח ועדיין הבית לא יבנה).

אצלנו בבית הכנסת ברוך ה' כאשר מרכיבים מנגינות לשירי בקשות ותפלות, יש הקפדה שהמנגינות יהיו דוקא מנגינות שיסודתם על הררי ואדני הקודש ולא משתמשים במנגינות של חול וליצנות וכפירה.

עבודת המקדש בגופם של לומדי התורה.

בשבת פרשת פנחס, קראנו על מלחמת מדין ובמטות יצאו להלחם בהם. בפרשה כתוב (פנחס כו ה' והלאה) על פקודי החיל מבין עשרים שנה ומעלה, ועל בני ישכר כתוב (שם כג) שהיו ארבעה תולע פוה ישוב שמרון. ולתולע משפחת הפוני לתולע משפחת התולעי לשוב משפחת הישובי ולשמרון משפחת השמרוני. כמו שכתוב על כל המשפחות המנויים שם. והאור החיים הקדוש כותב (שם ד"ה ובני ישכר) שישכר הוא בן תורה ורמוז בשמו שרק לזה יש שכר, עיין שם שהאריך ברמזי העניינים שבשמו של ישכר ועל מעלתו המיוחדת בתור בן תורה ועל שכרו הרב של כל לומד תורה. ועוד כותב שלבני רומזת התורה על מ"ח קניינים שהתורה נקנית בהם, שבני ישכר שישבו ולמדו תורה, הצטיינו בשמותם בתכונות המיוחדות של לומדי התורה. תולע היה מרמז שני עניינים והשני הוא שמסמל את ענוותנותם של לומדי התורה שכל משפחתם היתה מחשיבה את עצמה כמו תולעים. על פוה אומר האור החיים שמרמז על סילוק המותרות והוא מה שהתורה קראה לו פוני שהוא מלשון פינוי מכל המותרות, וכתוב עוד "ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו שפה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרת במ קודש כי אין קדושה כקדושת התורה. ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים אסורים והוא מה שמרמז במאמר לפוה שהוא פה העמל בתורה שבו שוכן חצי שמו יתברך". לפוה היה מיוחדות שבא לסמל שכל אבר ואבר שלומד ומשתתף בלימוד התורה הוא כמו כלי שרת לעבודת בית המקדש.

גם לבן זבולון יש רמז לציפייה לישועה שכן יחלאל זה סמל של החלו פעמי מיחלים לישועת הקב"ה.

גבולות הארץ לצורך מצוות התלויות בה.

כל זה בפרשת פנחס. ובפרשת מטות מסעי יש רש"י קצת מוקשה. התורה כותבת את גבולות הארץ. ולכאורה, בפשטות, לכל מדינה ומדינה יש גבולות משלה, לגרמניה ולאטליה ולרוסיה וכן הלאה. אבל בפרשתנו כשהתורה מדגישה את גבולות כל עיר ועיר, אומר רש"י שאמר לו את הגבולות לדעת אם יתחייבו בתרומות ומעשרות. ארץ ישראל אינה כשאר הארצות לדעת את גבולותיה כדי לדעת מאיפה לצאת עם דרכון ומטבע שונה וכד'. אלא גבולות הארץ מטרם היא לדעת את המצוות התלויות בה. היום לצערנו לא יודעים בדיוק אלא בערך מהם גבולות הארץ לעניין מעשרותיה. ולכן אדם צריך לדעת שכשקונה פירות שונים לא יוכל להפריש מעשרות מזה על זה. שכן יש אשר מפרישים בחנות ויש שאינם מפרישים. גם בעלי הדוכנים בשוק מחנה יהודה שקונים כמות גדולה של ארגונים ומעריבים אותם זה עם זה לא טוב עושים שלפעמים קונה פירות שנקטפו בדרום ופירות שבאו מהצפון ולא יכולים לערבבם זה עם זה שיש גבולות למצוות הארץ. גם כשקונה מירקן צריך לשאול אם קנה מכמה מקומות, ואם לא, יוכל לעשר מזה על זה רק שלא יברך על זה, שאולי בתנובה כבר קיימו כל המצוות התלויות לאותם פירות. גם בטבל יש מחלוקת אם יכולים לברך שהחינו או לא.

סיכומו של דבר יש מחלוקת בין רש"י לבין הרמב"ם. שלרש"י מה שכתוב (במדבר לג ג) "והורשתם אותה וישבתם בה" זה לא מצוה אלא הבטחה. ולרמב"ם מה שכתוב והורשתם אותה וישבתם בה זה מצוה והוכחה לכך שלא כתוב בשום מקום שמצוה לעלות לארץ ישראל. והרמב"ן כותב שיש אשר עולים לארץ ישראל ומנשקים את עפרה וכמו שכתוב ואת עפרה יחוננו

